

MEDELHAVSMUSEET
STATENS MUSEER FÖR VÄRLDSKULTUR

FORNTIDA EGYPTEN

SAMMANFATTNING AV UTSTÄLLNINGEN

Grundskola åk 4-9, gymnasieskola och vuxenstuderande i ämnena Historia, Religion, SO

Vägledning för lärare att genomföra en egen visning med sin klass

Introduktion

Denna vägledning och sammanfattning av utställningen om forntida Egypten på Medelhavsmuseet i Stockholm kan användas av dig som lärare när du på egen hand leder runt dina elever i utställningen och berättar om det som visas. Vägledningen ger tips, fakta, sammanfattning, upplägg, samt vissa höjdpunkter och intressanta föremål, avdelningar och teman att visa och berätta om.

Dokumentet bör med fördel kompletteras med användning av den digitala versionen av utställningen: [En vandring genom Egyptens historia \(medelhavsmuseet.se\)](http://medelhavsmuseet.se). Genom denna app kan närmast all basinformation från utställningen nås.

Arbetsuppgifter och övningar som lärare och elever kan använda sig av i samband med museibesöket finns i dokumentet "Lärarhandledning fysiskt skolprogram och egenledd klass".

Inled din visning vid i centralhallen, vid Taperets sarkofag och utställningens början. Presentera utställningens grundläggande innehåll och Taperets sarkofag.

EN VANDRING GENOM EGYPTENS HISTORIA

I utställningen som öppnades år 2014 får besökarna följa med på en vandring genom Egyptens 7000 år långa historia och lära känna människorna som levde vid Nilen. Utställningen visar på kontinuiteten i egyptisk kultur under tusentals år, från förhistorisk tid, genom faraonernas Egypten och fram till dagens Egypten. Nildalen är ett av världens mest bördiga jordbruksområden och floden var förutsättningen för den fornegyptiska kulturen.

Utställningen innefattar föremål som gravkeramik, gudafigurer, gravtavlor, faraobyster, vapen, matrester, smycken och sarkofager. Berättelser, filmer och digital teknik ledsagar besökaren från de tidiga flodkulturerna utmed Nilen, via Egyptens alla gudar, faraoner, pyramider och hieroglyfer, via livet under det Gamla riket (ca 2650-2150 f.v.t.), Mellersta riket (ca 2040-1640 f.v.t.) och Nya Riket (ca 1550-1070 f.v.t.), och ner i gravkammaren där var och en själv kan undersöka en av museets mumier närmare genom ett digitalt undersökningsbord. Svenska och internationella experter har bidragit till utställningen med det senaste inom forskningen om bland annat mumier och kistor. Utställningens avslutande del berör mer moderna eror när Kairo var Medelhavets viktigaste centrum för handel och hantverk, en myllrande storstad där kulturer, språk och religioner möttes.

TAPERETS SARKOFAG

Detta är museets största egyptiska föremål, en sarkofag av basalt som tillhört kvinnan Taperet. Endast locket är utställt och väger nära två ton. Kistan finns i magasin och väger komplett med lock cirka sex ton.

I texten kan man längst ned till höger se Taperets namn. Precis ovanför finns kartuschen för farao Apries, som hon var släkt med. Ungefär mitt i texten finns hieroglyfen för liv, ankh. Under den kan man läsa hieroglyfer som anger Taperets ålder: sjuttio år, fyra månader och fjorton dagar.

Fördjupning: Kistan är bland de första egyptiska föremål vi med säkerhet vet kom till Sverige. År 1826 kom den till den svenska kungafamiljens privatsamling. Napoleons fälttåg till Egypten 1798 skapade ett stort intresse för det forntida Egypten. Egyptisk stil blev högsta mode och influerade t ex arkitektur, möbler, dekor på klockor och annan inredning under tidigt 1800-tal. Det var också under samma period som hieroglyfernas gåta slutligen löstes av fransmannen Jean-Francois Champollion.

Fortsätt genom pelargången och in i utställningens första rum. Här berättas det om de tidiga flodkulturerna runt Nilen utifrån montrar med bl a keramik, gravföremål och mänskliga kvarlevor. En karta i golvet visar Egypten och kan med fördel användas för att belysa rikena Övre Egypten och Nedre Egypten. Bildprojiceringar visar miljöer runt Nilen – Egyptens livsnerv.

SMINKPALETTEN MED FLODHÄSTJAKT

Sminkpaletter av skiffer var högstatusföremål från den fördynastiska perioden (ca 3500 f.v.t.) innan Egypten enades till ett rike. På en rombformad palett (nr 8) syns en inristad bild av en man i en båt som harpunerar en flodhäst. Motivet är starkt symboliskt och religiöst laddat. Flodhästen är en representant för de onda krafter som hela tiden hotar att rubba *maat*, balansen i hela världsalltet, och åter störta skapelsen i kaos. Mannen som kastar harpunen bekämpar dessa kaoskrafter och kan vara en tidig härskare. Faraos viktigaste uppgift var att bibehålla *maat*. Motivet med en farao som harpunerar flodhäst användes under flera tusen år, men Medelhavsmuseets palett är världens äldsta kända avbild av sådan flodhästjakt.

Fördjupning: På paletternas ena sida finns ofta en fördjupning som använts för att riva/krossa olika ämnen och mineraler till pulver. Pigmentet blandades därefter med t ex fett och kunde användas som smink för både män och kvinnor.

FORNTIDA EGYPTENS GUDAR OCH GUDINNOR

Nästa avdelning består av ett runt rum som det är svårt att tränga in en hel klass i. En idé är att stanna kvar i det första rummet och berätta vad som finns i det kommande. Eller att gå in och ställa sig vid montern och låta gruppen tränga ihop sig såväl där som i det första rummet och i det som kommer efter. Berätta om egyptisk mytologi och peka på några av de mer berömda gudarna och gudinnorna.

Horus, i falkgestalt, var den främste av gudarna. Hans ögon utgjordes av solen respektive månen. Namnet Horus betyder "den avlägsne". Horus är gudinnan Isis och guden Osiris son. Horus var från början en lokal gud i Hierakonpolis och knöts där till härskarkulten vilket gjorde att farao kom att identifieras med Horus. Horus består av många aspekter av skilda ursprung som assimilerats till samma gudom, vilket gör honom till en komplex gud med många namn och funktioner. Horus sammansmälte exempelvis med solguden Ra till guden Re-Harakhte som dyrkades i Heliopolis.

Osiris var en av de mest centrala gudarna i egyptisk mytologi. Make till Isis, far till Horus och bror till Set. Osiris bildade tillsammans med sin hustru och

son en gudomlig triad i den egyptiska gudaskaran. Ursprungligen var Osiris en fruktbarehets- och sädesgud, men liksom många andra egyptiska gudar ändrades hans funktion med tiden.

Enligt de mytologiska berättelserna mördades Osiris av sin bror Set, som tog makten innan Osiris son Horus trädde fram. Osiris utsågs till kung i underjordens rike Duat. Där vägrade han de dödas själar mot *Sanningens fjäder*, varpå de antingen tyngdes ned av för mycket synd och slukades hela av guden Ammit, eller färdades vidare till den mer paradislänkande efterlivet Aaru. Osiris personifierade pånyttfödelsen och berättelsen om honom utgjorde en förebild för de viktiga egyptiska begravningsriterna.

Guden Bes, hemmets beskyddare, framställdes som ett lejon stående på bakbenen eller som en kortväxt man med lejonman. Som figurin, målad på ostraka och som del av kärl skyddade Bes mödrar och barn i hemmen.

Sekhmet var en lejongudinna som ansågs farlig men samtidigt beskyddande. Hon var ursprungligen krigsgudinna och läkekonstens gudinna. Hon avbildades främst som ett lejon då det sågs som det farligaste rovdjuret. Sekhmet var även faraonernas beskyddare och vägledare i krigsföring. Hon kallas ibland för dotter till solguden Ra. Namnet kommer från ordet Sekhem vilket betyder makt.

Ra var en solgud som utvecklades till en huvudgud som sög upp egenskaper från många andra gudar. Ra beskrivs som alla andra gudars anfader. Han for över himlen varje dag i sitt skepp som hade solskivan ombord. I senare framställningar framträder han som en man med falkhuvud med solskivan ovanför huvudet. Han ska också haft ett öga som han kunde lösgöra från huvudet och låta färdas som solen över himlen. Faraonerna bar detta öga i sin utstyrsel som en indikation på sitt gudomliga ursprung.

Guden Thot var vetenskapernas gud i det gamla Egypten. Han framställdes både som ibis och som babian. Han var skapare av räkne- och skrivkonsten, tideräkningen och kalendern.

Han var även uppfinnare av läkekonsten, av lagar, ritualer och trollformler. Thot avbildas ibland som människa med ibishuvud, som i scener av den yttersta domen där den dödes hjärta vägs mot sanningens fjäder medan Thot för protokoll.

Kattgudinnan Bastet ansågs i det forntida Egypten bringa lycka och behandlades med stor respekt. När en huskatt dog kunde hela familjen klä sig i sorgedräkt. Bastet dyrkades huvudsakligen i staden Bubastis i Nildeltat. Hon framställdes som kvinna med katthuvud eller som hel katt. I hennes tempel hölls även levande katter som heliga djur, vilka balsamerades och begravdes med stora hedersbetygelser då de dog. I kattgravarna lade man gärna ned en liten bronsstatyett föreställande katten själv.

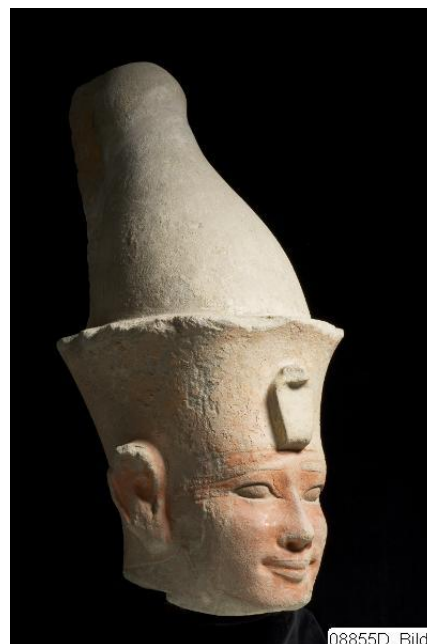

Fortsätt till nästa avdelning och samla gruppen för att via bilder och interaktiva stationer berätta om pyramiderna och hieroglyferna.

Vid den inre montern med skendörren som berättar om prästinnan Senetides finns möjlighet att använda sig av en kortfilm från Världskulturmuseernas digitala lärplattform Allt har en historia. Egypten-intendent Sofia Häggman berättar om föremålet och via detta om det forntida Egypten:

[Det forna Egypten – Skendörr 2300 F.V.T. - Världskulturmuseerna \(varldskulturmuseerna.se\)](https://www.varldskulturmuseerna.se/egypten)

Fortsätt till nästa avdelning och montern om faraon Sesostri.

SESOSTRIS

Faraon Sesostri från 1900-talet f.v.t. bär Egyptens dubbelkrona: närmast huvudet Nedre Egyptens krona, med utsvängd överkant och en upprest kobra i pannan. Kronans kobra är en kunglig symbol som kallas *ureus*. Den är en avbild av gudinnan Wadjet, skyddsgudinna för Nedre Egypten. Ovanpå finns Övre Egyptens höga krona formad som en kägla. Ibland avbildas faraoner med antingen den ena eller andra kronan, men dubbelkronan markerar Sesostri makt och styre över hela egyptiska riket. Att så mycket färg bevarats kan bero på tre faktorer: den porösa sandstenen, det torra varma klimatet, och att skulpturen eventuellt målats om redan i forntiden.

Fördjupning: Skulpturen är en gåva från egyptiska staten till svenska folket 1974. Den är ett tack för de avgörande svenska insatserna när UNESCO räddade Abu Simbel-templen från att hamna under vatten vid bygget av Assuandammen. Templen sågades sönder i block och sattes sedan ihop högre upp på bergssidan.

Sesostri var en av de mäktigaste faraonerna under det Mellersta riket och påbörjade bygget av Egyptens största tempelområde Karnak.

Dubbelkronan kallas på fornegyptiska *pshkent*, ingen sådan har dock bevarats. Kanske har kronorna inte ens funnits i verkligheten utan bara varit kungliga symboler i konsten. Övre Egyptens skyddsgudinna var gamen Nekhbet som inte finns med här, men som ofta avbildas tillsammans med Wadjet. Nedre kronan skall vara knallröd (färgspår finns) och Övre kronan kritvit.

Det fortsatta förslaget är att låta eleverna botanisera runt bland avdelningens golvmontrar som berättar om vardagsliv. Här finns bl a mat, verktyg, kläder och smycken. Utmed väggarna berättar montrar om faraoner som Akhenaton, kvinnliga härskare Nefertiti och Hatshepsut, samt det mäktiga prästerskapet.

Passera guden Anubis, dödsrikets väktare, och fortsätt nerför trappan till utställningens mumiekammare.

MUMIER

Mumier och mumifiering tillhör de mest välkända inslagen i fornegyptisk kultur, men var förbehållet det privilegierade fåtalet som hade råd. En mumie var aldrig tänkt att visas upp eller betraktas. Den bevarade kroppen skulle ligga i den förseglade graven så att den dödes själ hade någonstans att ta vägen när den kom på besök från dödsriket Duat.

Man fortsatte att mumifiera även under de grekiska och romerska perioderna i Egypten. Först med kristendomens införande upphörde det urgamla bruket efter 3000 år.

Vi kan inte se dödsorsaken på någon av mumierna i våra samlingar. Tack vare modern teknik (t ex mumiebordet) som kan "titta in" i mumier finns idag oftast ingen anledning att linda upp dem på det sätt man gjorde under 1800-talet och tidigt 1900-tal.

Fördjupning: Det finns flera egyptiska mumier i våra samlingar (7 st hela kroppar, samt många separata kroppsdelar). Dessa tre utställda räcker

för att vi ska kunna berätta det vi vill om mumier. Många museer har mänskliga kvarlevor från olika kulturer i samlingarna. Det kan vara kvarlevor som bevarats av naturliga omständigheter (t ex skelett-delar), eller kroppar och kroppsdelar som medvetet behandlats för att bevaras (t ex mumier från Egypten och Sydamerika, nordamerikanska skalper etc). Det finns många åsikter om hur museer bör hantera och visa mänskliga kvarlevor. Vi följer ICOM:s internationella riktlinjer och rekommendationer.

Den populärkulturella uppfattningen om mumier man möter i film, datorspel etc är till stora delar felaktig. En mumie var inte tänkt att vakna till liv och gå omkring. Mumier är inte monster, de är bevarade kroppar av människor som vi själva.

De allra flesta egyptiska mumier är inte av människor, utan av de heliga djur som förknippade med de olika gudarna. Man kunde skänka t ex en mumifierad falk i templet för att nå kontakt med falkguden Horus. Museibesökarna kan på egen hand besöka den lilla kammaren med djurmumier som finns i ett smalt rum nära mumiebordet. Där finns falk, gam, ibisfågel, orm, krokodil, gasell och katt, samt små kistor för skalbaggar.

NESWAIU

Neswaiu är ett bra exempel på att det var de rika och mäktiga som blev mumifierade. Han var en högt uppsatt präst i guden Montus tempel i staden Thebe (dagens Luxor) på 200-talet f.v.t. På insidan av den största kistans lock finns en bild av himmelsgudinnan Nut, som breder ut sig över Neswaiu på samma sätt som himlen över jorden. Kistans svarta färg anspelar på fruktbarhet och den svarta bördiga jorden vid Nilens stränder. Mumien har inte blivit upplindad men är grundligt undersökt med modern teknik (man kan här kombinera med att visa Neswaiu på det digitala mumiebordet).

Fördjupning: Thebe var en av Egyptens gamla huvudstäder, centrum för det inflytelserika och mäktiga prästerskapet. På Neswaius tid styrdes landet dock av en grekisk-makedonsk kungadynasti med säte i Alexandria vid medelhavskusten. De faraoniska och grekiska kulturerna existerade parallellt i Egypten men blandades också med varandra.

ISISIRDIS

Kvinnan Isirdis är vår äldsta mumie, från 600-talet f.v.t. Hon har tre kistor, den största har bilder och hieroglyfer även på insidan. Alla texter och bilder i egyptiska gravar är avsedda att läsas av gudarna och de odödliga själarna – vi människor tjuvtittar in i den eviga världen. Texten anger att hon var dotter till en ölbryggare. Linnebindorna över hennes ansikte är skadade, troligen har någon på 1800-talet försökt öppna mumien. Nära innerkistans fotända ligger en fotbräda med en målning av den gudomliga Apistjuren som bär Isirdis mumie mot evigheten. I montern har vi alltså både mumien och dess kistor, samt en avbild av samma mumie.

BARNMUMIEN

Eftersom denna mumie inte har någon tillhörande kista känner vi inte till personens namn. Tidigare trodde man att det var en flicka, men nya undersökningar pekar på att det är en pojke. Mumien kan dateras till den romerska perioden (1:a till 4:e århundradet e.v.t.), tack vare små spår av bladguld i ansiktet. Mumiens ansikte har lindats av och blottats för ca 100 år sedan. Så skulle vi inte göra idag. Ansiktets utseende beror på att kroppen under mumifieringsprocessen torkats ut med hjälp av natron.

Fördjupning: I två månaders tid lades kroppen i natron (ett slags salt) som absorberade all fukt i mjukdelarna. De större inre organen (tarmar, mage, lever, lungor) plockades ut genom ett decimeterstort snitt i buken. Organen lades i kanopkärl med gudahuvuden som lock och placerades separat i gravkammaren. Bredvid barnmumien står två uppsättningar kanopkärl (de hör inte till just denna mumie). Hjärtat fick vara kvar inne i bröstkorgen eftersom det är där själen skall vistas. Hjärnan avlägsnades med metallkrokar genom näsborrarna och kastades bort – man hade ingen aning om vad hjärnan användes till. Kroppen smordes in med dyrbara oljor och kryddor och lindades i många lager dyrbart linnetyg, för att slutligen placeras i en eller flera kistor.

Egyptierna själva har inte beskrivit mumifieringen i detalj. Det var en hemlig kunskap som prästerna höll för sig själva. Det fanns flera prisklasser: budget-, standard- och lyxmumifiering. Vår kunskap kommer från den grekiske historikern Herodotos som på 400-talet f.v.t. besökte Egypten, och han har beskrivit grannkulturens märkliga och uråldriga begravningsmetod för sin grekiska läsekrets. Egypten var en uråldrig forntidskultur redan för greker och romare.

Turen i utställningen kan nu avslutas eller så kan gruppen ta sig upp från mumiekammaren igen och bege sig ut mot centralhallen. In till vänster (från utställningen sett) finns en avdelning som berör yngre egyptisk kultur och historia, och i dagsläget (hösten 2024) fokuserar på [Egyptens judar - Medelhavsmuseet](#).